

Godsdeel, Dieupart en Pardieu

Godsdeel is een vrij zeldzame familienaam ; hij kwam eind 1987 (1) slechts negenmaal voor in België. Hij is geconcentreerd in het centrum van het land, nl. vijfmaal in Vlaams-Brabant, driemaal in Waals-Brabant en één keer in de provincie Namen. *Goosdeel* is daar ongetwijfeld een variant van. Deze naam heeft trouwens dezelfde geografische spreiding, nl. viermaal in Vlaams-Brabant en driemaal in Brussel. Aanvankelijk beschouwde ik *Goosdeel* als de oorspronkelijker vorm en *Godsdeel* als een volksetymologische reïnterpretatie ervan. Vanwege de zeldzaamheid van de naam was ik ervan overtuigd, dat hij op een andere grondvorm terugging. Ik beschouwde (2) daarom *Goosdeel* als een metathesis van *Godseel*, *Goedseel*. Dat blijkt achteraf onjuist. *Godsdeel* betekent m.i. wat de naam ook lijkt te betekenen, nl. « Gods deel ». Het kan een plaatsnaam zijn voor een stuk grond waarvan de inkomsten aan de kerk, aan « God », toekomen. We kunnen vergelijken met de plaatsnamen ± 1300 *godes belc* in Schoondijke, 1654 *Gods acker* in Kassel (Frans-Vlaanderen), 1736 *Godtsackerken* in Roesbrugge-Haringe, 1669 *te Godtscamere* in Marke, 1481 *de godtscameren* in Oostkerke, 1594 *de godtscamers* in Dudzele, 1635 *de Godskrijg* in Tielt, 1552 *tgodtstic* in Gistel,

(1) Alle frequentiegegevens in deze bijdrage geven de toestand weer op 31 december 1987, volgens het Rijksregister.

(2) F. DEBRABANDERE, *Verklarend woordenboek van de familienamen in België en Noord-Frankrijk*, Brussel, 1993, 591.

1532 *de gods sticx* in Eernegem (3). Analoge Duitse familienamen zijn Gottspfennig en Gottesfeld. Deze laatste naam is dan weer goed vergelijkbaar met plaatsnamen als *Kerkeveld*, *Kerkestuk*, *Kerkland*, *Kerkegoed*. De familienaam *Godsdeel* zou natuurlijk ook wel een bijnaam kunnen zijn voor de inner van « Gods deel », b.v. van het kerktiend of een kerkbelasting. In die richting wijst b.v. : 1447 Johannes Godhebeed, lector = Johannes Godhebeed dictus etiam a parte Dei (4).

Bovendien heeft het woord tot zeker in de 19e eeuw in het West-Vlaams bestaan. DE BO omschrijft in zijn *Idioticon* het woord *godsdeel* als volgt : 'Zoo heet de aalmoes die rondgehaald of gegeven wordt op Kersavond en op Dertienavond of op een van de twaalf dagen tusschen Kersdag en Dertiendag. Om het godsdeel gaan. Het godsdeel geven'. Guido Gezelle geeft er in *Loquela* een meer woordontleedkundige betekenis aan : 'Gifte die om Gods wille gevraagd of gegeven wordt ; met een schuimwoord *aalmoese*, eertijds *almosene*'. In Lichtervelde heeft Gezelle nog het volgende zinnetje genoteerd : 'Geeft mij, als't u belieft, het Godsdeel !'.

En daarmee is meteen al duidelijk dat *Godsdeel* een pendant is van *Dieupart* en *Pardieu*.

De familienaam *Dieupart* is overduidelijk een Luikse familienaam. Hij komt in deze vorm 13 maal voor in de provincie Luik en één keer in West-Vlaanderen. De naam wordt in de streek *Diè-pårt* uitgesproken (5). Vandaar dat de familienaam vaker voorkomt in de spellingvormen

(3) K. DE FLOU, *Woordenboek der toponymie van Westelijk Vlaanderen...*, Brugge, 1924, IV, 734-743.

(4) A. SCHILLINGS — E. REUSENS — JOS WILS, *Matricule de l'université de Louvain*, Brussel, 1903, I, 160.

(5) J. HERBILLON — J. GERMAIN, *Dictionnaire des noms de famille en Belgique romane et dans les régions limitrophes*, Brussel, 1996, 277.

Diépart, *Dièpart* en *Diepart*, waaruit de concentratie in de provincie Luik nog duidelijker blijkt. Deze varianten komen nl. slechts tweemaal voor in Luxemburg, viermaal in Henegouwen, vijfmaal in Namen, viermaal in Brussel en vijfmaal in Vlaams-Brabant, maar 91 maal in Luik. De familienaam gaat dus klaarblijkelijk terug op de plaatsnaam Dieu-Part in Aywaille in de provincie Luik. Deze plaatsnaam betekent heel waarschijnlijk « Dei pars ». Deze voor de hand liggende verklaring « la part de Dieu » vinden we trouwens ook terug in een oude naamverklarende legende (6). MORLET (7) verklaart de familienaam *Dieupart* evenwel als « Dieu partage », dus « God deelt zijn genade uit ».

Een andere woordorde vinden we in de familienaam *Pardieu* en varianten. *Pardieu* komt in België negenmaal voor (4 × Antw., 2 × West-Vl., 1 × in Vl.-Brabant, Henegouwen en Luxemburg). De variant *Perdieu* komt 20 maal voor (13 maal in Henegouwen, 4 × Luik, 3 × Antw.). Het talrijkst komt *Perdieus* voor, nl. 165 maal (128 × Waals-Br., 21 × Antw., 8 × Limburg, 6 × Vlaams-Br., eenmaal O.-Vl. en W.-Vl.). De vorm *Pardi* vinden we één keer in Luik. In West- en Oost-Vlaanderen treffen we dan geassimileerde vormen aan (*rd>d*), nl. *Paddeu* (5 × W.-Vl.), *Padieu* (1 × O.-Vl.) en *Padé* (1 × O.-Vl.). MORLET vermeldt ook *Pardi* en *Pardé*.

Traditioneel wordt de familienaam als volkse uitroep *Par Dieu* « bij God » verklaard. HERBILLON (8) vermeldt

(6) THIRY, *L'église de Dieupart. Notre-Dame de Dieupart et son pèlerinage*, Remouchamps, 1924, 25. De auteur verklaart de plaatsnaam evenwel uit de toewijding van de kerk aan Onze-Lieve-Vrouw, la *Mère Dieu*, als *Dei Para*.

(7) M.-Th. MORLET, *Dictionnaire étymologique des noms de famille*, Parijs, 1991, 335.

(8) J. HERBILLON, *Un nouveau traité sur les noms de famille belges*. *Bull. Le Vieux-Liège* n° 231 (1985), 107.

alleen de variant *Perdieus*, met als enige verklaring : « sans doute d'après un mot familier : 'par Dieu !' ». Ook MORLET, *Dict.* schrijft : « expression 'par Dieu, de par Dieu', employée fréquemment dans la conversation ». Deze verklaring kan eventueel steun vinden in de familienaam *Bygodt*, *Bygott*, *Begodt*. LEYS (9) vermeldt al in 1209 *Henricus Bigot* en hij wijst erop dat DU CANGE (10) *bigot* als « ne per Deum » verklaart. Daar staat trouwens ook het verhaal dat « Rollo, de eerste hertog van Normandië, deze bijnaam kreeg toen hij dit woord uitsprak in tegenwoordigheid van Karel de Grote : 'Rex vero et sui illum irridentes..., illum vocaverunt Bigoth, unde Normanni adhuc Bigothi vocantur' ». Maar *Bygodt* zou wel eens op Oudfrans *bigot* « kwezel » terug kunnen gaan, ook al is dat Franse *bigot* zelf niets anders dan oorspronkelijk *bî god*. Heel veel oude voorbeelden van *Pardieu* zonder voorzetsel) zijn er evenwel niet :

1281 Mentinus Pardiu, Ieper (11).

1417 Syeger Perdieu = 1424 Syegere Pardieu, Willebringen (12).

1567 Walterus Perdeus, Leuven (13).

Talrijker zijn evenwel de attestaties met het Franse voorzetsel *de* :

1211 Marie de par Deu ;

1278 Jehans de par Dieu, Atrecht (14).

(9) O. LEYS, *Vlaamse bijnamen voor 1225. Med. Ver. Naamkunde* 27 (1951), 115.

(10) DU CANGE, *Glossarium mediae et infimae Latinitatis*, Niort, 1887, I, 658.

(11) W. BEELE, *Studie van de Ieperse persoonsnamen uit de stads- en baljuwsrekeningen*, 1975, 444.

(12) E. BAERT, *Velpelven* 1988, nr. 3.

(13) C. HENNO, *Bijdrage tot de anthroponymie van Leuven (1555-1575)*, lic. verh. Leuven, 1981, 132.

(14) R. BERGER, *Le nécrologe de la confrérie des jongleurs et des bourgeois d'Arras (1194-1361)*, Arras, 1963, 103.

- 1283 Jehan de Par diu = Jeh. Pardieu manant à le Hellackere, Ieper (15).
- ±1300 Agnés de par Diu, Makaires de par Diu, Artesië (16).
- 1396 Frans de Paerdieu, Esen (17).
- 1492 H. de Pardieu = 1498 Maron fille de feu H. de Partdieu, Bastenaken (18).
- 1429 Johannes de Pardieu, Ambianensis diocesis ;
- 1429 Johannes de Parte Dei de Hoyo, Leodiensis diocesis ;
- 1437 Guilhelmus de Parte Dei, Ambianensis diocesis ;
- 1447 frater Johannes Godhebdeel, lector = Johannes Godhebsdeel dictus etiam a parte Dei ;
- 1515 Gerardus Par Dieu de Leodio ;
- 1516 Wilhelmus de Pardieu de Leodio, Luik (19).

Enerzijds is er het voorzetsel, dat nog in de huidige familienamen *Depardieu* en *Depardé* (MORLET, *Dict.*) voorkomt en op een plaatsnaam wijst. Anderzijds is er de vertaling *de Parte Dei*, die de betekenis « Gods deel » verraadt. De mogelijkheid van een plaatsnaam blijkt b.v. uit de naam van een kerk *La Part Dieu* in 1306 bij Bulle (Fribourg) (20).

(15) C. WYFFELS, *Analyses de reconnaissances de dettes passées devant les échevins d'Ypres (1249-1291)*, Brussel, 1991.

(16) P. BOUGARD — M. GYSSELING, *L'impôt royal en Artois (1295-1302)*, Leuven, 1970, 86-87.

(17) A. JAMEES, *Brugse poorters opgetekend uit de stadsrekeningen. I : 1281-1417*, Handzame, 1974, 373. De naam wordt door de auteur evenwel verkeerd gelezen als : De Paerdien.

(18) HERBILLON-GERMAIN, *Dict.* 629.

(19) A. SCHILLINGS — E. REUSENS — J. WILS, *Matricule de l'université de Louvain*, Brussel, I (1903), 98, 100, 56, 160 ; III (1958-62), 503, 538.

(20) Mij vriendelijk meegedeel door A. Baguette.

Ik meen te mogen besluiten dat *Godsdeel* het Nederlandse pendant is van *Dieupart* en *Pardieu* en dat deze drie namen waarschijnlijk op een plaatsnaam teruggaan, die wijzen op een goed dat God, dus de kerk toekomt.

F. DEBRABANDERE